

Contribuția evreilor timișoreni la viața muzicală în secolul XX și XXI

Lista de mai jos este un punct de plecare pentru istoria prezenței evreilor în viața muzicală din Timișoara.

Informații de la Trude Catona, Ladislau Roth, Tomi Laszlo, Annie Hammer, Tibi Schatteles, Adrian Szasz, Robi Auscher, Goldi Goldenberg, Kati Schlosser (Gerö), Iudit și Duci Cohen, Getta Neumann, Imre Deutsch, Otto Nowy, Feri Reich, Eva Gersch, Marcel Farago. Cateva date provin din *Compendiul personalităților evreiești* de Karcsi Weidmann.

„Zur Musikgeschichte der Banater jüdischen Gemeinden“, von Dr. Franz Metz

<http://www.edition-musik-suedost.de/html/juden.html>

A

Aczel Ervin, elevul lui Havas Lilly ; a studiat la Academia de Muzica din București și Cluj. Dirijor la Oradea. A dat concerte și la Timișoara. Dirijor la Szeged, Ungaria.

Alexander Oscar – contrabas. Israel

B

Banat Gabriel (Hirsch), 1926 Timișoara, violonist și scriitor. USA.

Informatii pe : <http://www.bjt2006.org/gbanat.html>

Banat playing Bartok.

<http://www.youtube.com/watch?v=HPI9-68yUh4>

Brauch Bruno - farmacist de profesie, muzician contrabas și tympan

Bruck Charles (Karcsi), 1911, Iosefin, Timișoara – 1995, Maine, SUA. Fiul unui macelar kosher, elev la Liceul Israelit, coleg de clasă cu Gheorghe Hammer. A studiat în Franța și la vârsta de 25 de ani, a devenit vice-dirijor al orchestrei simfonice din Paris. În timpul ocupației naziste, și-a pierdut poziția. A participat activ în *La Resistance*. După război a devenit dirijor al Operei Regale Olandeze (1950-1954) și apoi (1955-1965) al filarmonicii din Strasbourg, iar în fine (1965-1970) a fost dirijorul orchestrei simfonice a radio-televiziunii franceze. În 1970 s-a mutat la Hancock, Maine, USA, fiind numit șef al faimoasei școli de dirijori care poartă numele fondatorului său, Pierre Benjamin Monteux (1875-1964).

În 1946, Bruck a venit în orașul său natal și a dirijat două sau trei concerte, între altele cu marea pianistă Monique de la Bruchollerie pe care el a adus-o la Timișoara.

C

Cilibiu Viliam, cantor

Corul Hazamir, infiintat in 1931 la Lugoj. Dirijori : Dr. Josef Willer, Franz Tietz si Filaret Barbu.

D

Deak Tamas (Deutsch Tomi), muzicolog si pianist, scriitor, traducator de opera,decedat.

E

Edelstein Eli - violonist la Orchestra Filarmonica Tel Aviv.

Eizikovits Klari, pianistă. După război a făcut studii de pian la Conservatoriul din Budapesta. A imigrat în Israel.

Eizikovits Maximilian, profesor de muzică la Liceul Israelit, Timișoara. După război, profesor la Conservatoriul din Cluj.

Engel Thomas – violonist. Africa de Sud

Erdelyi Isolda, prof. Istoria Artei

F

Farago Ernest (1920, Timisoara - 2012, Alexandria, VA, USA), violonist. Studii la Roma si Siena. Violonist la National Symphony Orchestra. Concerte ca solist pe plan international.

Farago Frank (Feri) (1926, Timisoara - 2007), violonist la New Orleans Symphony Orchestra. A predat vioara la New York.

Farago Marcel (1924, Timisoara), violoncelist, compozitor. In prezent locuieste in New Jersey. Studii la Bucuresti, Paris si Siena. Violoncelist la Cape Town Orchestra, solist in Porto Alegre, violoncelist la Philadelphia Orchestra (1956-1994). Compozitii publicate, inregistrate pe discuri si prezentate, printre altii, si de Philadelphia Orchestra. Fratii Farago, Ernest, Marcel, si Frank, impreuna cu tatal lor, Ludovic, au format Quartetul Farago la Timisoara (1936-1940). (Informatii de la Marcel Farago prin Imre Deutsch.)

Feller Otto, cantor la Sinagoga din Fabric

Fellner Sulamit – pianista, participante la numeroase programe radio ca solista si in formatie de camera cu fiii ei, violonist si violoncelist.

Fischer Hugo, cantor la Sinagoga din Fabric

Fischer Samuel, dirijorul corului din Sinagoga din Fabric ; dirijorul corului *Hazamir*

Földvari Ernő, ulterior Ernest **Paldi**, pianist și dirijor. A făcut studii de pian la Budapesta. După război a fost dirijor la Opera maghiară din Cluj. A fost activ ca dirijor la Opera din Tel Aviv, Israel și în Elveția, unde a dat cursuri de pian.

Freund Eva, pianista corepetitoare la Opera din Cluj ; actualmente profesoara de pian în Israel.

Freund Leo, pianist solist

Friedmann Andor (1869-1926), pianist și organist la Sinagoga din Fabric

Friedmann Robi, acum Ron **Porath**, violonist, prim-violonist la Filarmonica din Tel Aviv.

Füredi Ladislau (1928-2002) muzicolog, violonist, profesor, critic muzical. După ce a fost exclus de la Liceul Piarist, a fost elev la Liceul Israelit.

G

Gati Laszlo, n. 1925 la Timisoara. Dirijor, violonist, violist. În 1946 a studiat la Budapesta. A cântat în Orchestra de Stat Maghiara, a predat vioara la Conservatorul din Budapesta. Printre profesorii lui au fost Dezső Rados, János Ferencsik, Sándor Veress, Pál Járdányi and Zoltán Kodály. A emigrat în Canada în 1957. În Montreal a dirijat *Montreal Philharmonia* și a fondat *Montreal Chamber Orchestra*. A fost dirijorul Victoria Symphony Orchestra, a dirijat în Columbia, Venezuela și România. În 1989 s-a mutat la Vancouver. Gati este un interpret excelent al compozitorilor maghiari din secolul XX, Bartok și Kodaly, dar include și operele unor compozitori canadieni în repertoriul său.

Gersch Paul (1929-2012), violist amator, elev al violonistului de renume Iosif Brandeis ; a cântat în diferite formații de muzică de cameră. Membrii formației la Timisoara: Ervin Junger, pian, Alexander Tal, vioara, Rudi Brauch violoncel, Paul Gersch viola.

Györi Tibor, corepetitor și bariton specializat în interpretare de Lieduri

Grosz Ivan, violonist

H

Haas Andrei, cântăreț

Halm Gustav, vioara. Israel

Havas Lilly, profesoara de pian; a predat cursuri de istoria muzicii

Hermann Gyuri, violonist. Israel

Herskovits Augusta, profesoară de pian ; a predat si jazz clasic

Hirschl Imre, muzician de jazz.

Holender Ioan (n. 1935, Timișoara), cântăreț de operă, impresar, diector de operă, director de festival, scriitor. Cel mai longeviv director al Operei de Stat din Viena (1992 – 2010). Director artistic al Festivalului „George Enescu” București. Membru în conducerea „European Academy of Music Theatre”. A publicat două volume autobiografice : De la Timișoara la Viena și Spuse, trăite, dorite. Amintiri. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

[Interviu Ioan Holender, 2011](#)

[Ioan Holender cu Anna Netrebko, 2006](#)

Festival George Enescu 2011 http://www.youtube.com/watch?v=-_3bbKzzPjQ

J

Junger Ervin, muzicolog și compozitor. Nascut in 1931, fost elev la Zsidlic, (Liceul Evreiesc din Timisoara), coleg de clasa cu Fredi Weisz. A studiat la Academia de Muzica din Cluj in clasa de pian cu prof. Kardos Magda si compozitie cu prof. Max Eisikovits. A predat la Academia din Cluj, iar dupa *alia*, la Academia de Muzica din Te-Aviv. Este autorul a numeroase compozitii muzicale (sinfonii, muzica de camera, muzica corala, ciclul de cantece) si publicatii. In prezent locuieste la Haifa.

Bass Yoram Chaiter singing Erwin Junger's *Night Song*

<http://www.youtube.com/watch?v=2YUMe51dPgk>

K

Kardos Magda, profesoară de pian cu mulți elevi care au devenit muzicieni renumiti. Eleva lui Béla Bartok. Ciclul *Játékok de György Kurtág*, primele patru culegeri de piese pentru pian, aau ca motto "In memoriam Magda Kardos".

Katz Solomon, cantor la Sinagoga din Cetate

Klein Geza, cantor la Sinagoga din Fabric

Kohn Edit, profesoara de pian la Haifa, Israel

Kohn Ernest, cantor la Sinagoga din Fabric

Kohn Elemér, celebrul baterist al orchestrei jazz Hirsch-Schönberger; cânta la "Újságíró Klub" in fiecare seara în anii 1945-48.

Kurtág György (1926, Lugoj), unul din principalii compozitori contemporani.

Tatal lui fiind evreu, familia este obligata sa se mute de la Lugoj la Timisoara in 1940. La Timisoara studiaza pianul cu Magda Kardos si compozitia cu Max Eisikovits, profesor de muzica la Liceul Israelit, mai tarziu profesor la Academia de muzica din Cluj. Este elev la Liceul Piarist (mama fiind de confesiune catolica), dar este trimis in 1944 in detasament de munca obligatorie, fiind considerat evreu.

Dupa razboi se stabileste la Budapesta unde urmeaza cursurile la Academa de Muzica Franz Liszt. Printre profesori are pe Kadosa Pal, Weiner Leo si Farkas Ferenc. Dupa absolvirea cursurilor din Budapesta, Kurtag studiaza in Franta si Germania cu Darius Milhaud, Olivier Messiaen si Karlheinz Stockhausen. In Franta are sprijinul lui Marianne Stein. Inapoi la Budapesta, este numit intai asisten, apoi profesor la Academie, unde continua sa predea si dupa pensionare pana in 1993. Incepand cu anii 90 lucreaza in strainatate cu Filarmonica din Berlin, Wiener Konzerthaus, in Olanda si in Franta. In prezent locuieste langa Bordeaux.

Activitatea de compozitor o incepe in 1953-54 cu un concert pentru viola, dar, nefiind multumit, considera ca opus nr 1 Cuartetul pentru coarde, compus in 1959.

Compozitiile lui sunt pentru pian, vioara, viola, violoncel, chimval, scrie muzica de camera, dar si pentru orchestra, canto si cor. Muzica lui este fascinanta , expresiva si misterioasa in acelasi timp "este un efort constant de a descrie indescriptibilul, de a explora microcosmosul uman".

A primit multe premii si distinctii nationale si internationale: Premiul national Kossuth din Ungaria, Ofiter al ordinului francez Ordre des Arts et des Lettres, Ehrenzeichen al Austriei., Ernst von Siemens Music Prize and Grewemeyer Award.

In ciuda varstei lor inaintate, Gyorgy Kurtag impreuna cu sotia lui Marta participa la cursuri de maiestrie. Si ceace mai trebuie adaugat la caracterizarea lui Gyorgy si Marta: modestia si caldura umana care radiaza din amandoi. (Pe baza articolelor din Wikipedia, Oxford Music Enciclopedia, Gale Musician Profiles, Arkiv Music si propriile mele cunostinte, Tomi Laszlo)

Kurtág, *Játékok*

<http://www.youtube.com/watch?v=BQJphaXuO2s>

Játékok. Interpretat de compozitor si sotia lui, Marta

<http://www.youtube.com/watch?v=UzRsDD5xbOE>

L

Laufer Wolfgang (1947, Timișoara–2011, SUA), violoncelist. Tatăl lui Wolfi Laufer a fost solist în corul din Sinagoga din Fabric și corist în corul *Hazamir*. Prim-violoncelist al Orchestrei de Radio din Ierusalim ; prim-violoncelist în Filarmonia din Hamburg ; prim-violoncelist la Festivalul Wagner din Bayreuth ; violoncelist în formația de muzică clasică *Fine Arts Quartet*

M

Merkler Robert, (1947, Timisoara), violoncelist in diferite orchestre in Israel si la Tonhalle Orchester Zürich. Violoncelist in diferite formatii de muzica de camera.

P

Philipp Ella, pianistă; profesoara de pian

Philipp Judith, fiica lui Ella, pianistă, profesoara la Conservatorul de muzica Israel, decedată.

R

Reich Ephraim, n. 1933, violonist, de 40 de ani membru în diferite orchestre, în prezent violonist în orchestra simfonică din Cfar Shmaryahu, lângă Herzliya.

Reich Lenke, profesoară de pian. Căsătorită Novac. După război a trăit la București.

Romașcanu Stefan, violonist. Studii la Conservatorul din Budapesta. Violonist în *Orchestra Romande* de Lausanne, Elveția.

Rooth Ladislau, n. 1920, Satu Mare. Dirijor, compozitor, orchestrator, pianist.

Deportat împreună cu părinții la Auschwitz, Mauthausen, transferat în lagărul de muncă de la Melk, apoi în lagărul lângă Ebensee, este eliberat de americani. Tatăl supraviețuiește, mama nu se întoarce.

După absolvirea studiilor la Academia de Muzică „Franz Liszt” din Budapesta a venit la Timișoara, angajându-se (1947) corepetitor la recent înființata Operă de Stat. În 1948 debutează ca dirijor în spectacole de balet, dar și de operă, și tot din acest an este numit dirijor la Ansamblul artistic muncitoresc de cântece și dansuri „Flacăra” din Timișoara, cu care efectuează turnee în Bulgaria, Albania și Iugoslavia. Un an mai târziu (1949) este titularizat dirijor la Opera timișoreană și debutează totodată la Filarmonică. În același an, Mircea Popa, dirijându-i cele *Două dansuri românești*, dezvăluie o nouă dimensiune a personalității lui Ladislau Rooth, cea de compozitor. Din anul 1953, L. Rooth devine prim-dirijor al acestei instituții conducând de la pupitru unica premieră (15 aprilie 1953) a stagiunii, *Nunta lui Figaro* de Mozart, în regia eminenței muziciene Aca de Barbu. Ladislau Rooth a fost un dirijor foarte activ. Până în anul 1958 a asimilat 35 de titluri de operă, balet și operetă însumând 734 de spectacole (cf. Monografia instituției elaborată de Rodica Giurgiu). La Filarmonică a dirijat, începând din 1949, în fiecare an până în 1957. Repertoriul simfonic a fost foarte variat cuprinzând lucrări din diverse epoci de creație, uneori partituri orchestrate sau reorchestrate de el însuși. În 1956 împreună cu Dan Mizrahy au făcut cunoscut în sala de concerte timișoreană numele lui George Gershwin (*Rhapsody in Blue*).

În 1958 i se desface contractul de muncă fiindcă a solicitat emigrarea în Israel. În 1960 se stabilește în Israel și activează din același an la Opera israeliană apoi la Orchestra Radiodifuziunii din Ierusalim (1961), Filarmonica din Tel Aviv (1963), Orchestra „Scarlatti” din Neapole (1965, dirijor invitat), Opera din Pretoria, Africa de Sud/Transvaal (1967-1968, contract de 18 luni), Radio Copenhaga (1968, invitat), „Landestheater” din Salzburg, Austria (1970, o stagiune), Orchestra Radio Tel-Aviv (1971). Urmează o lungă perioadă de contracte în Mexic la Operă și cu diverse orchestre simfonice (1980-1984). În anii 1985 și 1987 susține concerte în SUA, iar în 1989 reia contactele cu România colaborând cu Opera și Filarmonica din Timișoara, apoi și cu operele din Brașov și București. Alte compoziții: Divertisment pentru orchestră (1951), Uvertura pentru tineret (1953), Pastorală pe o temă de la munte (1954), toate prezentate în concertele Filarmonicii „Banatul” din Timișoara. Este membru al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România.

<http://www.banaterra.eu/romana/ladislau-rooth>

An de an, Ladislau Rooth dirijează concerte la Satu Mare, orașul său natal. În 2 iunie 2013 a dirijat un concert dedicat Întâlnirii evreilor timișoreni din întreaga lume în Sinagoga din Cetate, Timișoara. În octombrie 2013 este invitat să dirijeze Filarmonica din Kiev. O activitate continuă reprezintă scrierea de aranjamente orchestrale.

Rubel Francisc, fagot. Israel

Russo Ioan, chirurg de profesie, muzician amator

S

Schönberger Paul, jazz, duet cu Imre Hirschl; bateristul Elemér Kohn Germania - Israel

Székely Eva, fiica lui Szekely Jenő, violonistă. Profesoară la un Conservator de muzică la Universitatea din Missouri, SUA. Prim-violonistă în Esterhazy Quartet, face turnee internaționale și înregistrări.

<http://music.missouri.edu/ensembles/esterhazy.html>
http://www.youtube.com/watch?v=-7_bp0Axf9w

Székely Eugen/Jenő (1914-2004) violonist la Filarmonica Timișoara. A predat vioară la Timișoara, apoi în SUA. A făcut o carieră în afaceri la New York, SUA.

Székely (Eckstein) Vera, profesoară de pian la Facultatea de Muzică a Universității de Vest Timișoara, trăiește la Timișoara.

T

Tal Alexander (Deutel Sanyi-Lina), 1932 – 2005. A studiat vioara cu Weinberg Ibi. A ajuns în Israel la vârsta de 19 ani și a fost ani de zile Konzertmeister la Filarmonica Israeliana (IPO) și după 1974 la Filarmonica din Amsterdam și Hilversum Radio Orkest. A fost prim violonist în Haydn Quartet și în Israel New String Quartet. Michal Tal, fiica lui, este o pianista renumită în Israel.

Vivaldi, Summer

http://www.youtube.com/watch?v=KDqea-k_oXo

Concertul de vioara nr. 2 de Bartok (înregistrat ca disc)

http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=NIOPDNAWEKg#!

W

Weinberg Viorica (Ibi), Markovitsh – prim-violonistă în Orchestra Filarmonicii Timișoara

Weiss Eugen (Jenö), cantor la Sinagoga din Fabric

Weiss Ferdinand/Fredi (1932, Timisoara – 2002, Cluj) elev la Liceul Israelit Timișoara; elevul lui Philipp Ella; profesor la Academia de Muzica din Cluj; a acompaniat la pian pe Stefan Ruha, Ion Voicu, printre alții.

Stefan Ruha, vioara, Ferdinand Weiss, pian - Kreisler

<http://www.youtube.com/watch?v=RrjBrH1pl6U>

Henryk Szeryng, vioara, F. Weiss, pian – Prokofiev

<http://www.youtube.com/watch?v=LLHcHqVRhiU>

Wertheimer A., vioara. Israel

Wiener ? prof canto

Willkovits Ekaterina, solistă la Opera din Timișoara și Cluj

Winkler Eva, violonistă - Israel

Wisinger Endre, pianist jazz